

УДК 911.3:314.7 (477)

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНІВ УКРАЇНИ ЗА РІЗНИМИ МЕТОДИКАМИ ОЦІНЮВАННЯ

Западнюк С. О.

*Інститут географії НАНУ, м.Київ, Україна
E-mail: svitla_ya@ukr.net; роб.*

В статті висвітлено особливості соціально-економічного розвитку регіонів України, визначені за трьома відмінними методиками. Прослідковано динаміку соціально-економічного розвитку регіонів України. Співставлено результати, отримані за даними методиками та визначено найточнішу з них. Виявлено недоліки методики оцінювання соціально-економічного розвитку, прийнятої на державному рівні.

Ключові слова: регіони України, методика оцінювання рівня розвитку, соціально-економічний розвиток регіонів

Рівень соціально-економічного розвитку регіону є узагальнюючим поняттям, що відображає особливості розвитку різних сфер діяльності населення регіону. Визначення, аналіз та оцінка відповідних показників дають можливість виявити характерні ознаки розвитку регіонів, спрогнозувати напрямки розвитку пов'язаних з ним процесів, своєчасно виявити негативні тенденції розвитку і вжити необхідних заходів для їх усунення та покращення соціально-економічної ситуації в регіоні.

Нині існує чимало методик визначення рівнів соціально-економічного розвитку, які відмінні за складом показників і способами розрахунків. Нами було відібрано й використано три з них: «Методику рейтингової оцінки соціально-економічного розвитку Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя», затверджену постановою Кабінету Міністрів України (2007 р.); доповнену методику, сформовану на основі методики виміру людського розвитку в Україні, що була створена фахівцями Національного інституту стратегічних досліджень (НІСД) (1995 р.); методику інтегральної оцінки соціально-економічного розвитку регіонів, розроблену фахівцями Ради по вивченню продуктивних сил Національної академії наук України (РВПС НАНУ) (2002 р.).

Для повнішого висвітлення соціально-економічної ситуації, що склалася у регіонах України протягом 2000–2006 років було зібрано регіональну статистичну інформацію за близько 100 показниками, аналіз якої дав змогу зробити певні висновки про особливості розвитку регіонів України.

При аналізі даних, отриманих в результаті розрахунків за методикою рейтингової оцінки соціально-економічного розвитку Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя враховувались показники, що характеризують розвиток реального сектора, сфери інвестиційної та зовнішньоекономічної діяльності, сфери державних фінансів та фінансових результатів діяльності підприємств, сфери соціального сектора, споживчого ринку та екології.

Після проведення відповідних розрахунків, передбачених реалізацією даної методики, з метою подальшого аналізу регіони було поділено на три групи за показниками рівнів розвитку. У представлених методиках до регіонів з високим рівнем розвитку було віднесено ті, що мали значення узагальнюючого показника від 0,6661 до 1, із середнім рівнем розвитку – від 0,3331 до 0,666, з низьким рівнем розвитку – від 0 до 0,333.

До групи з найвищими по Україні показниками рівнів соціально-економічного розвитку входили (в порядку зменшення показника) переважно м. Київ, Волинська, Закарпатська, Одеська, Івано-Франківська, Київська, Чернівецька, Кіровоградська, Рівненська обл. У даній групі регіонів узагальнюючий показник розвитку коливався від 0,309 у Кіровоградській обл. (2000 р.) до 0,713 у м. Києві (2006 р.).

Середні по Україні значення рівнів соціально-економічного розвитку були характерні здебільшого для Хмельницької, Львівської, Полтавської, Тернопільської обл., АР Крим, Харківської, Вінницької, Дніпропетровської, Житомирської обл., м. Севастополя. Протягом 2000-2006 рр. показник розвитку змінювався від 0,297 у Житомирській (2002 р.) до 0,508 у Тернопільській обл. (2003 р.).

Найнижчими значеннями показників розвитку були представлені Луганська, Миколаївська, Чернігівська, Черкаська, Донецька, Херсонська, Запорізька та Сумська обл. У найменш успішних регіонах показник розвитку коливався в межах 0,265–0,462 (відповідно Сумська обл. у 2004 р. та Миколаївська обл. у 2006 р.).

Аналіз середньоарифметичних значень рейтингів кожного регіону у 2000-2006 рр. вказує на те, що більшість з них належала до групи із середніми по Україні значеннями рейтингів (від 9 до 18). Винятком були лише Київ, що у 2006 рр. мав рівень розвитку, вищий за середній, та Сумська обл. (депресивний регіон).

Загальнодержавною тенденцією була зигзагоподібна зміна рівня розвитку України в цілому із незначним покращенням останнього наприкінці періоду дослідження. Протилежна ситуація спостерігалася лише у Львівській, Волинській, Чернігівській, Полтавській, Сумській, Луганській, Херсонській обл. та АР Крим.

При застосуванні доповненої методики, сформованої на основі методики виміру людського розвитку в Україні, створеної фахівцями НІСД, наявну базу показників, що характеризують людський розвиток регіонів, нами було доповнено блоком економічної статистики. Множина показників сфери економічного розвитку характеризує розвиток реального сектору, макроекономічну ефективність економіки регіонів, розвиток фінансового та соціального секторів, інвестиційну і зовнішньоекономічну діяльність, економічну інфраструктуру регіонів.

Група показників людського розвитку характеризує перебіг процесів відтворення, мобільність, зайнятість, стан здоров'я населення та освіченість населення, культурний розвиток суспільства, розвиток науки, інформаційних комунікацій, соціальної інфраструктури, життєвий рівень населення, правоохоронну діяльність, соціальний захист населення, розвиток екологічної сфери тощо.

Відповідно до розрахунків, здійснених згідно з даною методикою, було виявлено, що найвищий рівень соціально-економічного розвитку у 2000-2006 рр. мали м. Київ, Харківська, Дніпропетровська, Одеська, Полтавська, Запорізька, Львівська, Київська, Хмельницька обл. У даній групі регіонів інтегральні індекси були найбільшими і коливались від 0,344 у Київській обл. (2004 р.) до 0,740

у м. Києві (2006 р.). А середні по Україні значення рівнів розвитку були характерні здебільшого для м. Севастополя, Кіровоградської, Донецької, Вінницької, Івано-Франківської, Закарпатської, Чернівецької, Волинської обл., АР Крим.

Протягом досліджуваних років у згаданих регіонах індекс розвитку змінювався від 0,314 на Кіровоградщині (2000 р.) до 0,401 на Закарпатті (2002 р.).

Найнижчими значеннями показників рівнів розвитку були представлені Миколаївська, Сумська, Рівненська, Тернопільська, Луганська, Черкаська, Чернігівська, Житомирська та Херсонська обл. Інтегральні індекси соціально-економічного розвитку даних регіонів коливалися в межах 0,281–0,381 (відповідно Чернігівська та Миколаївська обл. у 2004 та 2002 рр.).

Аналіз середніх рейтингів кожного регіону протягом досліджуваного періоду вказує на те, що більшість регіонів України належала до групи з середніми по Україні значеннями рейтингів (рейтинги в межах 10–18).

Загальнодержавною тенденцією була зигзагоподібна зміна рівня соціально-економічного розвитку України в цілому, яка засвідчує погіршення рівня розвитку наприкінці періоду дослідження, що характерно для більшості регіонів України. Протилежна ситуація спостерігалася в Івано-Франківській, Чернівецькій обл., у північних областях Правобережжя (за виключенням Волинської обл), у Київській, Вінницькій, Кіровоградській, Дніпропетровській обл., м. Києві та Севастополі.

Досить різноманітним є склад первинних показників, що характеризують регіональний розвиток України за методикою інтегральної оцінки соціально-економічного розвитку регіонів, розробленою фахівцями РВПС НАНУ. Для аналізу людського (соціального) регіонального розвитку фахівцями використовуються показники, які характеризують демографічний розвиток, розвиток ринку праці, матеріальний добробут населення, умови проживання та рівень освіти населення, стан та охорону здоров'я, соціальне середовище, екологічну ситуацію, фінансування людського розвитку. Найбільший вплив на показник індексу людського розвитку мають рівень освіти, умови проживання, матеріальний добробут населення.

Економічний розвиток регіонів представляють показники, що характеризують макроекономічну ефективність економіки, фінансову сферу, зовнішньоекономічну діяльність, економічну інфраструктуру та інвестиційну привабливість регіонів.

Розрахувавши інтегральні індекси соціально-економічного розвитку регіонів України за 2000–2006 рр. та провівши ранжування регіонів за отриманими даними, робимо висновки, що до групи із найвищими по Україні показниками рівнів соціально-економічного розвитку належали м. Київ, Полтавська, Дніпропетровська, Запорізька, Харківська, Київська, Одеська обл., м. Севастополь та Львівська обл. Найвищі значення інтегральних індексів суспільного розвитку варіювались від 0,380 у Рівненській обл. (2006 р.) до 0,711 у м. Києві (2006 р.).

Середніми по Україні рівнями розвитку характеризувались переважно Закарпаття, Донеччина, АР Крим, Черкащина, Івано-Франківщина, Хмельниччина, Сумщина, Рівненщина, Вінниччина, Миколаївщина. Протягом досліджуваного періоду індекс розвитку змінювався у згаданих регіонах від 0,348 на Івано-Франківщині (2005 р.) до 0,414 в АР Крим (2000 р.).

Найнижчі значення рівнів соціально-економічного розвитку були зафіксовані у Чернівецькій, Херсонській, Тернопільській, Житомирській, Кіровоградській,

Волинській, Чернігівській, Луганській обл. Інтегральні індекси розвитку коливалися від 0,314 до 0,379 (відповідно Луганська та Сумська обл. у 2002 та 2000 рр.).

Аналіз середніх рейтингів кожного регіону протягом досліджуваного періоду вказує на те, що з незначною перевагою більшість їх належала до групи із середніми по Україні значеннями рейтингів (в межах 10–18). Осібно стояли лише м. Київ, що протягом усіх досліджуваних років характеризувався рівнем розвитку, вищим за середній, та Луганська обл., що характеризувалась рівнем розвитку, нижчим за середній.

Загальнодержавною тенденцією була зигзагоподібна зміна рівня соціально-економічного розвитку України в цілому, зі значним погіршенням останнього у 2006 р. порівняно з 2000 р. Переважній більшості регіонів було властиве зниження рівнів розвитку, що спостерігається і нині. Протилежна ситуація спостерігалася у Харківській, Дніпропетровській, Луганській, Рівненській обл., Києві та Севастополі.

Порівнюючи дані результатів соціально-економічного розвитку регіонів України, розрахованих за трьома представленими методиками (рис. 1), бачимо, що застосування державної методики зумовлює отримання завищених показників рівнів розвитку регіонів. На наш погляд, це викликано недостатнім математичним забезпеченням розрахунку узагальнюючих показників, неохопленням значної кількості показників соціального розвитку, які суттєво впливають на кінцевий результат. Підтвердженням цьому є значне коливання рейтингових оцінок кожного регіону в межах досліджуваного періоду, через що загальне уявлення про соціально-економічну ситуацію в регіонах України не відповідає дійсності.

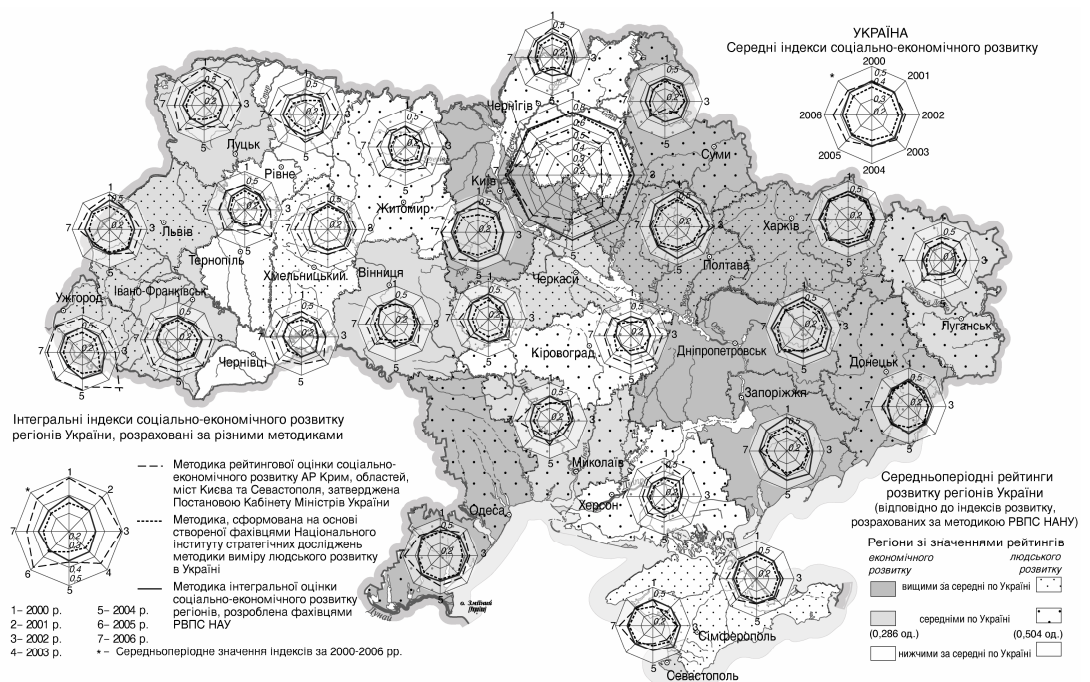

Рис. 1. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНІВ УКРАЇНИ (2000–2006 рр.)
Масштаб 1:10 000 000

© Географічна основа: ДНВП "Картографін"
Розробник тематичного змісту карти: С. О. Западнюк

Результати розрахунку інтегральних індексів соціально-економічного розвитку регіонів, отриманих внаслідок застосування доповненої нами методики, дають змогу об'єктивніше уявити стан регіонального розвитку в Україні. Проте, і в цьому випадку відмічаються часті коливання рейтингових оцінок, що говорить про досі невиявлені неточності в математичному забезпеченні розрахунків.

Найточнішими є результати, отримані внаслідок застосування методики РВПС НАНУ: ранжування узагальнюючих індексів розвитку вказує на те, що в цій методиці найвдаліше серед представлених продумане математичне забезпечення розрахунків, що підтверджується найменшою кількістю різких коливань в рангах регіонів протягом досліджуваного періоду. Можливо, на цю методику слід звернути увагу при вдосконаленні методики оцінювання соціально-економічного розвитку регіонів України, прийнятої на державному рівні.

Список літератури

1. Лібанова Е. М. Людський розвиток регіонів України: методика оцінки та сучасний стан / Лібанова Е. М., Власенко Н. С., Власюк О. С. та ін. // Рада з вивчення продуктивних сил України НАНУ; ПРООН. – К.: СПД Савчина, 2002. – 123 с.
2. Методика вимірювання людського розвитку регіонів України / Державний комітет статистики України; Рада по вивченню продуктивних сил України. – К., 2001. – 32 с.
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 20 червня 2007 р. N 833 «Про запровадження комплексної оцінки соціально-економічного розвитку Автономної Республіки Крим, областей, м. Києва та Севастополя». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=833-2007-%EF>
4. Регіони України 2006. – К., 2007. – Ч. 1–2.

Западнюк С. А. Социально-экономическое развитие регионов Украины по разным методикам оценки / С. А. Западнюк // Ученые записки Таврического национального университета имени В.И. Вернадского. Серия: География. – 2011. – Т. 24 (63). – №2, ч. 2 – С. 59-63.

В статье отражены особенности социально-экономического развития регионов Украины, определенные по трем отличным методикам. Отслежена динамика социально-экономического развития регионов Украины. Сопоставлены результаты, полученные по данным методикам и определена наиболее точная из них. Обнаружены недостатки методики оценки социально-экономического развития, принятой на государственном уровне.

Ключевые слова: регионы Украины, методика оценивания уровня развития, социально-экономическое развитие регионов

Zapadniuk S. O. The socio-economic development of Ukraine regions according to different methods of estimation / S. A. Zapadniuk // Scientific Notes of Taurida National V. I. Vernadsky University. – Series: Geography. – 2011. – Vol. 24 (63). – № 2, p. 2 – P. 59-63.

In the article the features of socio-economic development of Ukraine regions, which is defined according to three different methods, are reflected. The dynamics of socio-economic development of Ukraine regions is watched. Results, got on these methods are compared. The most exact method is defined. Displayed the shortcomings of socio-economic estimation method of development levels, which is accepted at state level.

Keywords: Ukraine regions, method of socio-economic estimation of development level, socio-economic region development

Поступила в редакцію 08.04.2011 г.